

УДК 159.9.018

*Алла Волошина,
Леонід Олійник,
Людмила Сичевська,
м. Київ*

**ТЕМА КОЗАЦТВА ЯК ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПІЛЬНОТИ
У ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ «КОЗАЦЬКОЇ СВІТЛИЦІ»
КИЇВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ КОЗАЦТВА»**

В публикации отмечается, что высшей ценностью нашего общества является личность, которой необходимо иметь более детальное представление о собственном историческом наследии – феномене казачества. Научно-просветительский проект Киевской Академии Казачества «Козацкая Светлица» является этапом возрождения этнокультурного наследия украинского казачества. Исторически украинское воспитание характеризовалось глубоким демократизмом и вниманием к личности. Свидетельством этого является тот факт, что в казацкие времена школы были под защитой казацкого войска.

***Ключевые слова:** казачество, научно-просветительский проект, «Козацкая Светлица», воспитание личности, этнокультурное наследие.*

The publication notes that the highest value of our society is a person that needs to have a detailed idea about own historical heritage – Cossacks phenomenon. Scientific and educational project «Kozatska Svitlytsya» is a revival of ethno-cultural heritage of Ukrainian Cossacks.

Historically Ukrainian education characterized by deep democracy and attention to the personality. The evidence is the fact that in Cossack times the schools were protected by the Cossack troops.

***Key words:** Cossacks, Scientific and educational project, «Kozatska Svitlytsya», education of the personality, ethno-cultural heritage.*

Сучасний світ – це війни, що роз'єднують людей, санкції, які обмежують можливості, а також біль та відчуження. Об'єднати людей можуть лише цінності, перевірені часом. Серед них особливої уваги заслуговує феномен козацтва як інтегральна етнокультурна сутність нації, що цілком здатний сьогодні консолідувати наш соціум.

Події, які сьогодні переживає народ України, сприяють значним змінам у свідомості людей, особливо молоді. Долання стереотипів генерує нові деструктивні процеси – несприйняття наявних реалій. Соціально-економічна, екологічна, духовна ситуація в Україні віддзеркалюється у людській психології, душі народу. Українському суспільству властива тотальна руйнація внутрішніх світів, глибока екстерналізація національної самосвідомості, крах загальнолюдських ідеалів та цілей, систем життєвого сенсу тощо. Сьогодні необхідною є конверсія національної свідомості на всіх рівнях українського суспільства.

Швидкість, з якою відбувається процес переоцінювання історичних знань, теорій, подій минулого нашої держави і народу в складних умовах економічного реформування, політичної нестабільності та ідеологічного хаосу, впливає на свідомість наших громадян, ускладнюючи процеси їхньої соціалізації, спонукаючи до пошуків більш стійких соціальних образів, зразків для самоототожнення. Таким взірцем у нашій історії є козацтво.

Українське козацтво протягом століть пройшло складний шлях історичних трансформацій, проте героїчний козацький дух і традиції виявилися нетлінними, бо це духовність нашої нації [7].

У свідомості козаків панували традиційні світоглядні принципи (волелюбність, вірність військовому обов'язку, присязі, старанність, колективізм, взаємопорядунок тощо). Етнічна культура козацтва увібрала етносоціальні явища, своєрідність духовного, військового, господарсько-побутового укладів життя. Вона виражалася в історичній пам'яті, традиційній системі цінностей, своєрідній духовній (усна народна творчість, пісенний фольклор, танці, система виховання, сімейно-побутові звичаї, календарні свята та обряди), поведінковій (соціонормативній), матеріальній (хата, одяг, предмети домашнього вжитку тощо) культурі, а також в дитячій субкультурі [8]. Тому Київська Академія Козацтва (далі – КиАК) розпочала популяризацію знань історичної спадщини нашого народу та козацького способу життя, здійснює науково-дослідну, просвітницьку та соціально-психологічну діяльність [8].

«Козацька Світлиця» – це просвітницький центр Київської Академії Козацтва, який працює з громадянами віком 25–45 років [9], що є слухачами просвітницького курсу з історії козацтва та тематичних зустрічей за суміжними тематиками історичної спадщини козацького способу життя, а також з тими, хто звернувся за психологічною допомогою. Цілком логічною виникла потреба спілкування (обмін враженнями, критичні зауваження, нові ідеї). «Козацька Світлиця» стала також дискусійним клубом, що швидко наповнився широкою тематикою зустрічей. Основні свята, які традиційно святкують у КиАК, символічно співпадають з відомими християнськими святами:

Покрова (14 жовтня) – День українського козацтва;

День Андрія Первозванного (13 грудня) – у народі це свято також вважають Днем цілителя;

Василя і Маланки (13 січня) – багата кутя, якою мають пригостити близьких і друзів;

День народження КиАК (7 квітня) – співпадає з християнським святом Благовіщення;

Великдень – найголовніше православне свято.

За красою та обрядовістю ці свята дають змогу відчутти відлуння «сивої» давнини, «почути голоси предків». Такі дійства мають величезну виховну і інформативну значущість. Вони урочисті та символічні, співпадають з «нетлінними» традиціями козацтва. Ці заходи передбачають спільне святкування, яке надає можливість компенсувати дефіцит міжособистісного спілкування, що споконвіку властиве нашому народу [8].

Важливим сьогодні постає вивчення надбань українського козацтва має у нашому, оскільки ми є свідками творення нової єдиної незалежної, соборної, самостійної Української держави. Одна з ознак нації, яка проявляється у спільності національної культури, особливостях мови, побуту, характерної поведінки – це її психічний склад. Інтровертність як психологічну особливість розглядають основною ознакою української ментальності. З теорії

інтровертованості впливає, що українець – це людина «малих груп», в які він безпосередньо вступає і в яких зі знанням справи діє. Сім'я та громада для українця означає набагато більше, ніж абстрактні групи однодумців [2]. У цьому полягає основний чинник популярності «Козацької Світлиці» – ми підтримуємо родинні зв'язки, звертаємося до традиційних цінностей, притаманних нашому народу, який має таке багате минуле [9].

Необхідно пригадати вплив історичних подій та дійсності, її селекційної дії – від печенігів до насильницької колективізації [1]. Національна меншовартість – це зневіра у державі, владі, партії та реформах. Людей так довго обдурювали, затискали ідеологією, а тому вони не вірять нічому і нікому. Однак наш народ має міцні історичні корені – це козацтво, яке впродовж століть відстоювало власне право на свободу і демократію, створивши державу, до якої з повагою ставилися в Європі та Азії.

Екологічна свідомість наших пращурів в українському народному епосі набула характеру української етнокультури. Народні традиції мають природно натуральне походження. Норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди, ритуали тощо є органічним продовженням цілісного сприйняття людини та оточуючого її світу. Проект «Козацька Світлиця» звертається до них, трансформуючи їх у сьогоденне життя [9].

У сучасній Україні етнічна проблема полягає не стільки у сфері міжнаціональних відношень, скільки у площині етнічної ідентичності особистості та взаємодії субетнічних груп – «старих» та «нових», тих, які сформувалися впродовж минулих століть, а також тих, які формуються сьогодні. Необхідно враховувати нові етнопсихологічні реалії, особливості та потреби українського народу як етносу, які перебувають на стадії відродження та подальшого розвитку. Зараз важливо допомогти громадянам держави в етнічній самоідентифікації та самоусвідомленні, а також скорегувати наслідки географічних, історичних, політичних та культурологічних процесів у становленні етнічного менталітету.

Особливості українського характеру вкорінені у природно-географічному та культурно-історичному середовищі, в якому народ перебуває з давніх-давен. Застосовуючи соціально-психологічні дослідження з історії культури українського народу та праці таких видатних діячів, як М. Грушевський, М. Костомаров, В. Липинський, Д. Чижевський, О. Кульчицький, В. Янів, Я. Ярема, Г. Ващенко, Д. Яворницький та ін., можна стверджувати, що українському народу властиві чотири системотворчі ознаки:

інтровертність вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності, що виявляється у зосередженості особистості на фактах і проблемах внутрішнього особисто-індивідуального світу;

кордоцентричність, що виявляється в сентименталізмі, чутливості, емпатії, любові до природи, пісенному фольклорі, яскравій обрядовості, естетизмі народного буття, культуротворчості тощо;

анархічний індивідуалізм, що виявляється у різних формах опосередкованого, партикулярного прагнення до особистої свободи, без належної стійкості, витривалості, дисципліни та організації;

перевага почуттєвого над волею та інтелектом, морального буття – над інтелектуальним [6].

Етнос, складений з тисяч або мільйонів осіб, є виразником та втілювачем у життя будь-якого одного способу існування. Однак кожен етнос на шляху до загальної, психо-етнічної та особистісної генези, вдосконалюється у бік гармонійного існування. Кожен етнос рухається до гуманізації особистості та суспільства. На жаль, реалії сучасного світу вказують на те, що людство еволюціонує у бік неемоційної прагматичності.

Наша нація існує насамперед завдяки самосвідомості наших людей, самоототожненню з власною українською культурою. Ті, хто переймаються проблематикою української етнонації, здається, забули про живу людину, яка сьогодні опинилася у вакуумі: відірвана від землі, втрачає усталені родинні зв'язки, сімейні традиції, що споконвіку передавались від бабусь/дідусів нащадкам. Власна етнокультура наповнюється чужим змістом та уніфікується під сучасний ритм життя. Людина залишається наодинці або навіть – на узбіччі. До неї нікому немає діла: ні можновладцям, ні соціальним службам, ні науковцям. З такою людиною ми і плануємо працювати, повертати їй генетичну пам'ять. Ми стверджуємо, що вищою цінністю нашого суспільства є людина, особистість, її життя має залишити згадку нащадкам. Ми вважаємо, що кожному мешканцю України, потенційному козацькому нащадку, необхідно мати більш поглиблене уявлення про історію феномену козацтва. З цією метою провідними фахівцями КиАК створено унікальний за змістом бліц-курс козацької історії, спрямований ознайомити кожного охочого з історією, традиціями, військовим мистецтвом, характерництвом, побутом, кухнею та іншими цікавими моментами козацького буття [8].

До «Козацької Світлиці» традиційно звертаються цілі родини разом з дітьми. Адже виховання дітей починається з батьків – вони ознайомлюються з історичною спадщиною і привносять традиції у свій дім. Дім, родина, одвічні українські цінності, де зростають діти, які і сьогодні можуть та повинні виховуватися у козацьких традиціях. Адже козацтво є дивовижним станом української душі, пронизаним духом свободи, справедливості та честі [9].

Соціально-просвітницький проект «Козацька Світлиця» – це відродження споконвічних українських традицій. Адже з давніх-давен до дитини в Україні був підхід, як до індивідуальності. Це зафіксовано в обрядах та звичаях. На це звертали увагу дослідники-етнографи (Б. Микитюк). Наприклад, під час колядування побажання складають для кожного окремо, навіть, немовлятам, яких також вважають окремими індивідами.

Історично українське виховання характеризувалося глибоким демократизмом та повагою до особистості. Про перше свідчить той факт, що у козацькі часи навчальні заклади в Україні були під захистом козацьких військових сил та під опікою громади. Виховання у них забезпечувало такі умови, за яких вихованець міг би виробити гуманістичний світогляд, проинятись любов'ю до рідної землі, пошаною до громади. Він ніколи не зазнавав такого авторитарного тиску, яким характеризувався європейський навчальний заклад часів середньовіччя і, який застосовується у наших навчальних закладах сьогодні. Цей феномен української освіти втілено у всесвітньовідомій конституції Пилипа Орлика [5].

Історія виникнення українського козацтва – одна з яскравих сторінок історії України. Головними козацько-лицарськими цінностями завжди були мужність, відвага, вірність, честь, гідність, здатність до самопожертви, патріотизм, захист православної віри. Особливостями

козацтва можна вважати здатність до самоорганізації та самодисципліни, самодостатність, психоемоційна і фізична стійкість [7].

Українське козацтво протягом століть пройшло складний шлях історичних трансформацій. Проте героїчний козацький дух, а також традиції виявилися непоборними, адже це духовність нашої нації.

Історична реальність надає українській молоді яскравий досвід психолого-соціального виміру. Дух українського етносу виявився здоровим морально та психічно, а тому об'єднав розум та силу на побудову держави, нищеної протягом століть.

Отже, своєрідність сучасного розвитку України характеризується відродженням споконвічних надбань нашого народу, який долає історичне безпам'ятство, відновлює власну національну гідність, гордість, патріотизм та повагу до Батьківщини. Цьому присвячена практична діяльність КиАК, реалізована в одному з науково-просвітницьких проєктів – «Козацькій Світлиці».

Використані літературні джерела

1. *Гошко Ю. Г.* Народні традиції сьогодні [текст] / Ю. Г. Гошко. – Львів, 1963. – 175 с.
2. *Гнатенко П. І.* Национальная психология: анализ проблем и противоречий [текст] / П. І. Гнатенко, Л. С. Кострюкова. – Київ, 1990. – 142 с.
3. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти [текст] // Інф. збірник ЦО України. – Київ : Освіта, 1996. – 26 с.
4. *Пірен М. І.* Світоглядні основи української національної ідеї і сьогодення [текст] / М. І. Пірен // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць. – 2001. – Т. III, Ч. 2. – С. 34–41.
5. *Чухліб Т.* Орлик Пилип Степанович [текст] // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (гол.) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2010. – Т. 7 : Мл-О. – С. 636.
6. *Киричук О. В.* Ментальність: сутність, функції, генеза [текст] // Тези доповідей, Конференція: Духовність. Ментальність. Саморозвиток особистості. – Київ-Луцьк, 1994. – Ч. 1. – С. 11.
7. *Волошина А. Л.* Творча діяльність Козацького Просвітницького центру [текст] / А. Л. Волошина, Л. Є. Сичевська // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щоміс. наук.-метод. журн. – 2016. – № 8 (51) серпень. – С. 28–30.
8. *Волошина А. Л.* Козацький просвітницький центр як сучасна модель соціальної допомоги [текст] / А. Л. Волошина, Н. Л. Романчук // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щоміс. наук.-метод. журн. – 2016. – № 9 (52) вересень. – С. 15–18.
9. *Волошина А. Л.* Козацька Світлиця як осередок науково-популярного знання про козацтво [текст] / А. Л. Волошина, Л. Є. Сичевська, Л. Г. Олійник // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щоміс. наук.-метод. журн. – 2016. – № 10 (53) вересень. – С. 22–25.

Bibliography

1. *Hoshko Yu. H.* Narodni tradytsii sohodni [tekst] / Yu. H. Hoshko. – Lviv, 1963. – 175 s.
2. *Hnatenko P. I.* Natsyonalnaia psykholohyia: analiz problem y protyvorechy [tekst] / P. I. Hnatenko, L. S. Kostriukova. – Kyiv, 1990. – 142 s.

3. Kontsepsiia vykhovannia ditei ta molodi v natsionalnii systemi osvity [tekst] // Inf. zbirnyk TsO Ukrainy. – Kyiv : Osvita, 1996. – 26 s.
4. Piren M. I. Svitohliadni osnovy ukrainskoi natsionalnoi idei i sohodennia [tekst] / M. I. Piren // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii : zb. nauk. prats. – 2001. – Т. III., Ch. 2. – S. 34–41.
5. Chukhlib T. Orlyk Pylyp Stepanovych [tekst] // Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (hol.) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – Kyiv : Nauk. dumka, 2010. – Т. 7 : МІ-О. – S. 636.
6. Kyrychuk O. V. Mentalnist: sutnist, funktsii, heneza [tekst] // Tezy dopovidei, Konferentsiia: Dukhovnist. Mentalnist. Samorozvytok osobystosti. – Kyiv-Lutsk, 1994. – Ch. 1. – S. 11.
7. Voloshyna A. L. Tvorchа diialnist Kozatskoho Prosvitnytskoho tsentru [tekst] / A. L. Voloshyna, L. Ye. Sychevska // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti: shchomis. nauk.-metod. zhurn. – 2016. – № 8 (51) serpen. – S. 28–30.
8. Voloshyna A. L. Kozatskyi prosvitnytskyi tsentr yak suchasna model sotsialnoi dopomohy [tekst] / A. L. Voloshyna, N. L. Romanchuk // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti: shchomis. nauk.-metod. zhurn. – 2016. – № 9 (52) veresen. – S. 15–18.
9. Voloshyna A. L. Kozatska Svitlytsia yak osередok naukovo-populiarnoho znannia pro kozatstvo [tekst] / A. L. Voloshyna, L. Ye. Sychevska, L. H. Oliinyk // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti: shchomis. nauk.-metod. zhurn. – 2016. – № 10 (53) veresen. – S. 22–25.

УДК 374.091

*Валентина Абалмасова,
г. Мариуполь*

ИЗУЧЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТОВ ВО ВНЕШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Розкрито можливості використання педагогічної проектної технології у навчанні вихованців у галузі фінансової грамотності. Описує суспільні відношення, без яких не існувати-ме держава. Особистість у сьогодишньому суспільстві повинна володіти знаннями щодо руху фінансів не лише в сім'ї, а й у державі загалом. Ці та інші проблеми цікавлять вихованців, які вивчають у позашкільній освіті – Малій академії наук України.

Ключові слова: *фінансова грамотність, позашкільна освіта, педагогічна технологія проектів.*

The author reveals the possibilities of using pedagogical design techniques in the training of students in the field of financial literacy. Describes social relations without which there will exist the state. The person in today's society have to have knowledge of the movement of Finance, but also in the state. These and other issues of interest to pupils studying in non-formal education – Minor Academy of Sciences of Ukraine.

Key words: *financial literacy, non-formal education, educational technology projects.*